

מדוע מצוות התורה? מדרבנן פופולריות יותר

שני דברים משותפים להדלקת נרות שבת וחנוכה: חכמים תיקנו אותן והן פופולריות בהרבה על מצוות התורה. מהיכן שאבו חכמים את הכוח לתקן מצוות 'חדשות' ומדוע דווקא הן כה אהודות על העם היהודי?

היכן ציוונו?

לפני מספר שנים נערך סקר בישראל, כשאחת השאלות המעניינות הייתה האם המשפחה מדליקה נרות שבת. לאמיתו של דבר, התשובה הפתיעה אותי: 80 אחוז מהיהודים בישראל השיבו שהם מדליקים נרות שבת!

באמריקה המצב קצת שונה. אחוז היהודים שמדליקים נרות שבת הרבה יותר נמוך. מהסקר שערכתי בהיברו-סקול שלנו, היהודים שלא באים לבית הכנסת בשבתות, גם לא מקפידים להדליק נרות שבת.

הדלקת נרות שבת היא כבר מסורת בת ארבעת-אלפים שנה. הראשונה שהדליקה נרות היתה שרה אמנו, ולא רק שהיא הדליקה נרות אלא יתרה מזו: רש"י אומר שהנר של שרה היה דולק מליל שבת לליל שבת (בראשית כ"ד, ס"ז), ומשרה אמנו נמשכה המסורת דור אחר דור שנשים בישראל מדליקות נרות שבת. בנוסף לכך, הרבי ביקש והורה שגם ילדות מגיל שלוש ומעלה ידליקו נר אחד לכבוד שבת.

בכל פעם שמדליקים נרות מברכים "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת קודש", כלומר, הקב"ה צוה אותנו להדליק נרות לכבוד שבת. אולם כשמחפשים את המצוה הזאת בחמשה חומשי תורה אנו לא מוצאים שום מקור למצוה הזאת, אפילו לא ברמז, ואם-כן נשאלת השאלה היכן "צונו"?

ישנה עוד מצוה פופולרית ביותר, ובפרט בארצות הברית: הדלקת נרות חנוכה. זהו החג שאותו חוגגים הכי הרבה יהודים, וגם בחנוכה לפני הדלקת המנורה כולם

שרים ביחד את הברכה "אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר חנוכה". וגם כאן נשאלת אותה שאלה [2] והיכן צונו?! הרי נס חנוכה אירע אלף שנים לאחר מתן תורה, ומתי בדיוק ציוה הקב"ה לחגוג את חג החנוכה?!

אותה שאלה רלוונטית לגבי חג הפורים שבו אנו קוראים את המגילה. לפני קריאת המגילה שוב מברכים את אותה ברכה "אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה". והלא נס פורים התרחש בגלות פרס אחרי בית ראשון, וכיצד אם-כן אנו אומרים שה' ציוה אותנו לקרוא את המגילה?!

ישנן מצוות נוספות שכולנו מקיימים אותן אף שהן לא מהתורה. כולנו מכירים את הברכה שמברכים לפני אכילת לחם, בכל אירוע חשוב מכבדים מישהו שיברך את ברכת "המוציא". גם בשבת כולם עושים ברכה על היין "בורא פרי הגפן". אך למעשה כל המושג של ברכות לפני האכילה אנו לא מוצאים אותו בתורה.

הברכות שלאחר האכילה, כמו ברכת המזון, זוהי מצוה מהתורה, כפי שכתוב בפרשת עקב: "ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך" (דברים ח, י). התורה מצווה אותנו שלאחר שאכלנו ושבענו [2] עלינו לברך ולהודות לה' על האוכל. אבל ברכות לפני האכילה [2] מאן דכר שמיה. גם המצוה של נטילת ידיים לפני שאוכלים לחם אינה מופיעה בתורה. ויש עוד שתי מצוות כאלו: אמירת הלל ומצות עירובין.

כולנו יודעים שישנן 613 מצוות מהתורה, כולן כתובות במישרין או רמוזות בעקיפין באופן כזה או אחר בתורה. אבל בנוסף לאלו ישנן "שבע מצוות דרבנן", מצוות שאינן מופיעות בתורה, אלא חכמים חידשו אותן.

שרה אמנו אכן הדליקה נרות, אבל בתורה זה לא מופיע כציווי, ונשאלת אפוא השאלה כיצד אנחנו מברכים כל פעם ואומרים "אשר קדשנו במצותיו וצונו"?! כפי שהגמרא שואלת במסכת שבת (כ"ג, א) [2] "והיכן צונו"?

ככל אשר יורוך החכמים

התשובה לכך מצויה בפרשת השבוע, פרשת שופטים. אנו קוראים בתורה שאם מתעוררת שאלה למאן-דהו והוא אינו יודע את התשובה ואת המעשה אשר עליו לעשות, עליו לבוא "אל השופט אשר יהיה בימים ההם", אל הרבנים שבימך ומוטל עליך לשמוע בקולם, "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה". עליך לעשות "ככל אשר יורוך", והתורה ממשיכה "לא תסור מן הדבר" (שופטים י"ז, י) [2] אסור לך לזוז או לנטות מעט מהפסיקה שלהם.

אמנם נכון שבתורה לא מופיע שצריך להדליק נרות שבת, אך במפורש כתוב בתורה שצריך לשמוע בקול החכמים, ויש בכוחם לחדש מצוות שכולנו מחויבים לקיימן. ולכן אם חכמים ציוו להדליק נרות שבת אנחנו מקיימים זאת משום שהקב"ה ציווה אותנו לשמוע בקול החכמים, ולכן אנו מברכים "אשר קדשנו במצותיו וצונו" (ראה לקו"ש חלק כ"ט עמ' 104 ואילך).

וכאן אנו מגלים תופעה מעוררת עניין: מסתבר שלרבנים היה 'מזל' גדול יותר מאשר לתורה עצמה. המציאות מוכיחה שמצוות דרבנן הם הרבה יותר פופולריות מאשר מצוות התורה. למצוות הדלקת נרות יש הרבה יותר קונים מאשר למצוות הנחת תפילין, וזאת למרות שתפילין היא מצוה מדאורייתא. הרבה יותר אנשים חוגגים את חג החנוכה מאשר את חג השבועות, למרות שחג השבועות מופיע בתורה במפורש יותר מפעם אחת. ואילו חג החנוכה לא מוזכר כלל בתנ"ך. הרבה יותר אנשים מכירים את ברכת "המוציא" שלפני האוכל מאשר את ברכת המזון שאחרי האכילה שהיא מהתורה. מדוע מצוות דרבנן מוכרות ופופולריות יותר מאשר מצוות התורה?

בימים אלו אנו עומדים בחודש אלול. רבים מכירים את ראשי התיבות של אלול: "אני לדודי ודודי לי". חודש אלול מזכיר לנו שהיחס שלנו עם הקב"ה הוא כמו יחס של בעל ואשה.

במערכת היחסים הקיימת בין בני זוג אנו מוצאים תופעה מקבילה ודומה. האישה מצפה שבעלה יוציא את הזבל, והבעל אכן יודע שהוא 'נברא' כדי להוציא את הזבל, והוא אכן מבצע זאת. אך עדיין לא פגשתי את הבעל שעושה זאת בשמחה. ואשתו גם היא לא יוצאת מכליה כדי להודות לו על החסד שהוא עשה איתה, שכן מבחינתה זהו המינימום שמוטל עליו לעשות, ולא מגיעה לו תודה מיוחדת על כך.

לעיתים נדירות קורה שהבעל יוצא מגדרו ומחליט להפתיע את אשתו. הוא מחליט שהוא ינקה ויצחצח את המטבח לפני שהיא מגיעה הביתה (הוא לא חשב כמובן להפתיע אותה ולנקות את הבית כולו, אלא רק את המטבח^[2]). את ההפתעה המיוחדת הזאת הוא מבצע בשמחה ובהתלהבות. נכון אמנם שבדרך הוא ישבור כמה כלים ויגרום לטראומה לילדים, אבל הוא ימשיך לעשות זאת בשמחה ובחיות. כשאשתו מגיעה הביתה ומגלה להפתעתה שהמטבח נקי ומצוחצח^[3] היא שמחה מאד ואף מביעה שלמי תודה לבעלה על יוזמתו.

חידוש של חביבות והתלהבות

ככל החיזיון הזה, זה גם ביחסים שלנו עם הקב"ה: הקב"ה מחייב אותנו לקיים ולעשות את המצוות מהתורה, ולכן אנחנו אכן מקיימים אותן בפועל. אבל אנו עושים אותן כמצווה ועושה, כלומר, רק מפני שה' ציווה אותנו לעשות זאת. ברם, אין כאן את החיות וההתלהבות שמאפיינת דבר שהוא חידוש.

לעומת זאת, מצוות דרבנן, הן מצוות שהקב"ה לא ציווה אותנו לעשותן, אלא עם ישראל מיוזמתו בחר להפתיע את הקב"ה עם מצוות שהוא לא ציווה ואנחנו מקיימים אותן לכבודו של הקב"ה. מצוה כזאת נעשית ללא ספק מתוך חיות גדולה ואין פלא שהיא הרבה יותר פופולרית ממצווה שהיא מדאורייתא.

מצוה כזאת גורמת לה' הפתעה ומביאה שמחה בלתי מצויה אצל הקב"ה יותר מאשר מצוה שאנו מבצעים רק כי הוא אמר לנו לעשות אותה. ועל כך הגמרא אומרת: "חביבין דברי סופרים יותר מדברי תורה" (סנהדרין פ"ח, ב). מצוות מדרבנן חביבים גם אצל עם ישראל וגם אצל הקב"ה, חביב למטה ולכן גם חביב למעלה.

חודש אלול הוא זמן נכון ומסוגל להפתיע את הבעל. זהו הזמן לקיים מצוות שהבעל הוא הקב"ה לא מצפה שאתה תעשה אותה. וכשנפתיע את הקב"ה לטובה ללא ספק הוא גם יפתיע אותנו ויעניק לנו מתוך חיוך שנה טובה ומתוקה.